गुणानांसत्वादीनांमध्येयद्यत्कर्मणाप्राचीनेनसत्वंरजस्तमोवाउपस्थितंभवति येनचकर्मणाभावितंसंस्कृतंमनोयदाभवति तदाभूतानिसूक्ष्माणितत्तच्छंसंतितंतंस्त्र्याद्याकारंस्वप्नेनिवेदयंतीत्यर्थः ॥ ९ ॥ ततःआकारदर्शनानंतरं आनंतर्यफलोदयंअनंतरमेवसुखाद्युदयंयथास्यात्तथासमुपसर्पंति ॥ १० ॥ असंबुध्याऽज्ञानात् वाताद्युत्तरान्त्रिधातुकान्देहान्पश्यंति तद्देहदर्शनांतंदुरत्ययंप्राग्वासनाप्राबल्यात्योगंविनाऽपरिहार्यं ॥ ११ ॥ तत्तत्तस्मिंस्तस्मिन् ॥ १२ ॥ व्यापकंउपादानत्वात्अप्रतिघंप्रतिघातशून्यं तत्रहेतुः आत्मप्रभावात्तंआत्मानंदेवताःआकाशाद्याः आत्मज्ञानात्सार्वज्ञ्यंसार्वात्म्यंचप्राप्नोतीत्यर्थः ॥ ॥ १३ ॥ एवंस्वप्नावस्थामुक्त्वासुषुप्त्यवस्थामाह मनसीतिसार्धेन द्वारंस्वप्नदर्शनेद्वारभूतंस्थूलंदेहंमनस्यंतर्हितमास्थायतत्रैवदेहेस्वपितिस्वमात्मानंअपितिगच्छति कुत्रअस्मिन्नव्यक्तेसदसदात्मकेमायाशबले निदर्शनंनिश्चितदर्शनंसाक्षिरूपं तदेवसर्वेषांभूतानामात्मभूतोऽहंकारस्तत्रप्रतिबिंबात्मनातिष्ठतीतितथा अध्यात्मगुणंआत्माअहंकारःगुणाश्चप्रकृतिरूपास्तेषामुपरीतिअध्यात्मगुणं अहंकारादिगुणैरस्पृष्टंबि

गुणानामपियद्येतत्कर्मणाचाप्युपस्थितं ॥ तत्तच्छंसंतिभूतानिमनोयद्भावितंयथा ॥ ९ ॥ ततस्तमुपसर्पंतिगुणाराजसतामसाः ॥ सात्विकावायथायोगमानंतर्यफलोदयं ॥ १० ॥ ततःपश्यंत्यसंबुद्ध्यावातपित्तकफोत्तरान् ॥ रजस्तमोगतैर्भावैस्तदप्याहुर्दुरत्ययं ॥ ११ ॥ प्रसन्नैरिंद्रियैर्यद्यत्संकल्पयतिमानसं ॥ तत्तत्स्वप्नेप्युपगतेमनोहृष्यन्निरीक्षते ॥ १२ ॥ व्यापकंसर्वभूतेषुवर्ततेप्रतिघंमनः ॥ आत्मप्रभावात्तंविद्यात्सर्वाह्यात्मनिदेवताः ॥ १३ ॥ मनस्यंतर्हितंद्वारंदेहमास्थायमानुषं ॥ यद्यत्सदसदव्यक्तंस्वपित्यस्मिन्निदर्शनं ॥ सर्वभूतात्मभूतस्थंतमध्यात्मगुणंविदुः ॥ १४ ॥ लिप्सेतमनसायश्चसंकल्पादैश्वरंगुणं ॥ आत्मप्रसादंतंविद्यात्सर्वाह्यात्मनिदेवताः ॥ १५ ॥ एवंहितपसायुक्तमर्कवत्तमसःपरं ॥ त्रैलोक्यप्रकृतिर्देहीतमसोंतेमहेश्वरः ॥ १६ ॥ तपोह्यधिष्ठितंदेवैस्तपोघ्नमसुरैस्तमः ॥ एतद्देवासुरैर्गुप्तंतदाहुर्ज्ञानलक्षणं ॥ १७ ॥ सत्वंरजस्तमश्चेतिदेवासुरगुणान्विदुः ॥ सत्वंदेवगुणंविद्यादितरावासुरौगुणौ ॥ १८ ॥

बात्मकत्वात् सुषुप्तौशुद्धेसाक्षिण्येवाहंकारादयोलीयंतेइत्यर्थः ॥ १४ ॥ दृष्टांतभूतेस्वप्नसुषुप्तीउक्त्वादार्ष्टांतिकेसबीजनिर्बीजावस्थेयोगिगम्येतत्राद्यांसंप्रज्ञातावस्थामाह लिप्सेतेति ऐश्वरंगुणंज्ञानवैराग्यैश्वर्यधर्मेष्वन्यतमंआत्मप्रसादंचित्तप्रसादं शुद्धंमनएवईश्वरइत्यर्थः ॥ १५ ॥ तपसाविषयाद्यालोचनेनयुक्तंमनःएवंभूतंभवति तमसःपरंप्राप्तंतुमनःअर्कवज्ज्ञप्तिमात्रमेवभवति तत्रोभयविधब्रह्मभावंदेहिनआह त्रैलोक्येति देहीजीवःत्रैलोक्यप्रकृतिः कारणंब्रह्मेत्यर्थः कारणीभूततमसोंतेतुसएवमहेश्वरः शुद्धब्रह्मभूतएवेत्यर्थः यथोक्तं सोपाधिर्निरुपाधिश्चद्वेधाब्रह्मविदुच्यते सोपाधिकःस्यात्सर्वात्मानिरुपाख्योनुपाधिकइति ॥ १६ ॥ तपइति अग्निहोत्रादिकंतपः तमःदंभदर्पादि एतद्ब्रह्मतुदेवासुरैर्हेतुभूतैरजस्तमोमयैर्नप्राप्यमितिगुप्तंप्रजापतिना कीदृशंज्ञानलक्षणंज्ञानस्वरूपं ॥ १७ ॥ इममेवविभागंविभजते सत्वमिति ॥ १८ ॥

Digitized by Google